

Gedichten maken met Professor Poem

Informatie voor ouders en leerkrachten

Lees samen met de kinderen het boek *Gedichten maken met Professor Poem*. Je kunt beginnen om samen een dichtmasjien maken van kartonnen dozen, wc-rollen, buizen en ander beschikbaar materiaal. Hier kan dan iedere keer een gedichtje in, dat er via een klep uitgehaald kan worden. Als je met een groepje kinderen werkt kunnen ze er hun gedichten in doen en om de beurt iets met de masjien doen.

Wat je moet weten over het maken van gedichten

ik ben Kuvan
Kuvan is gek
Kuvan is dom
Kuvan is roes
NEE Kuvan is niet gek
Kuvan is ook & niet dom
Kuvan is ook niet roes Kuvan is ~~roes~~
goed

Kuvan, 8 jaar

1. Wat maakt een gedicht mooi?

Het is goed om je van te voren te realiseren dat een gedicht niet alleen een bepaalde vorm is waarin een tekst is opgeschreven. Het zijn andere dingen die een gedicht mooi of bijzonder maken, zoals:

- Melodie, ritme
- Een bijzonder beeld
- Of een spannende wending (zoals bovenstaand gedicht)

Een spontaan uitspraak van een kind kan op zich al heel poëtisch zijn. Bijvoorbeeld de uitspraak van Mira (6 jaar):

Ik ben een ballonnetje

Je voelt wel dat dit zomaar het begin kan zijn van een gedicht. Mira heeft iets heel persoonlijks bedacht, maar tegelijk kan iedereen er iets bij voorstellen. Misschien voelt Mira zich wel zo blij en licht dat het is alsof ze zweeft, net als een ballon.

Als je de uitspraak van Mira hardop voorleest hoor je dat de zin een mooie melodie heeft en een natuurlijk ritme. Dit krijgen we zomaar cadeau.

Mira en ik maken het gedichtje af. Ik doe een zwevend ballonnetje na met mijn armen. 'Bedoel je dat?' vraag ik. Mira schudt haar hoofd. Ze wijst op haar buik: 'Daar zit teveel eten in'. Mira voelt zich vreselijk opgeblazen, zo bol als een ballon. Samen zeggen we de eerste regel nog een keer. 'Ik ben een ballonnetje'. 'Maar je zweeft niet', ga ik door. Daarop rollen de volgende regels er zo uit bij Mira.

*Ik ben een ballonnetje
zweven doe ik niet
mijn buikje zit zo vol!*

Na de ontmoeting met Mira voelde ik een rijmpje opkomen. Dit rijmpje stop ik de volgende keer in mijn eigen dichtmasjien.

*Ik ben bol als een ballon
'k ben zo zwaar
val bijna om!*

Een week later hoort Mira dit ballonnetje terugkomen. Haar ballonnetje, maar dan in een andere vorm. Ze leert dat er allerlei gedichtjes mogelijk zijn over je buik en een ballon: voor ieder mens één of misschien zelfs wel twee of drie!

Hierbij nog een mooi gedichtje over een ballonnetje van Miep Diekmann. Zoals je ziet kun je ook spelen met de vormgeving van een gedicht.

2. Rijm

Om een mooi gedicht te maken heb je geen rijm nodig, maar de meeste kinderen zijn er dol op. Ze houden ervan omdat het gemakkelijk, plezierig en humoristisch is.

Begin bijvoorbeeld met een fantasiedier: *de krok*. Bedenk vervolgens een of twee rijmende woorden die kenmerken van het dier kunnen zijn, en voilà de rijm is klaar.

*Ik ben een krok'
zit 's nachts op stok
en mijn vrouwtje draagt een rok.*

Songwriters maken soms expres taalfouten om het mooi te laten rijmen. Zoals in het liedje *Fantastig toch* van Eva de Roovere:

*Want jij is lastig
Nog meer jij is fantastig toch*

Dit klinkt toch veel beter dan 'jij bent lastig en fantastisch'!

3. Eenvoud

Voor veel kinderen is een gedicht al snel te moeilijk, zeker om zelf voor te lezen. Meestal zeggen de kinderen er niks van, maar merk je het doordat de sfeer onrustig wordt en ze zich met andere dingen gaan bezig houden. Houdt het dus zo eenvoudig mogelijk. Als je zelf gedichten voordraagt kun je wel iets moeilijkere gedichten kiezen. Begrijpend luisteren is immers gemakkelijker dan begrijpend lezen.

Een gedicht dat dicht bij hun eigen belevingswereld ligt vinden kinderen gemakkelijker om voor te dragen dan een gedicht dat beeldspraak of nieuwe woorden bevat. Het volgende gedicht (van Annie M.G. Schmidt) vinden alle kinderen geweldig. Vraag ze om bovenop of bij jullie eigen dichtmasjien te gaan staan en het zo boos mogelijk voor te lezen!

*Ik wil niet meer, ik wil niet meer!
Ik wil geen handjes geven!
Ik wil niet zeggen elke keer:
Jawel mevrouw, jawel meneer...
Nee, nooit meer van mijn leven!
Ik hou mijn handen op m'n rug
En ik zeg lekker niks terug!*

Om het gedicht kracht bij te zetten bedenkt Marwah (11) een nieuwe truc. Als het uit is verfrommelt ze het gedicht en stampt ze het plat. Natuurlijk willen haar vriendinnetjes dat meteen nadoen!

Het blijft een kwestie van uitproberen of een gedicht daadwerkelijk aanslaat. Soms komt een zorgvuldig uitgekozen gedicht niet over. Dit was bijvoorbeeld het geval bij dit gedicht van Jon Lyons, dat prachtig is in zijn eenvoud:

*Poem na na doen de kikkers. Het is nacht,
er is maan.
De wolken
die zijn weggegaan.*

John Lyons (fragment)

Wees terughoudend in het behandelen van beeldspraak. Beeldspraak is geliefd bij volwassenen, maar voor kinderen (vooral als ze nog niet zo goed Nederlands spreken) is beeldspraak lastig. Zonder zich daarvan bewust te zijn gebruiken kinderen wel beeldspraak in hun dagelijks taalgebruik. Bijvoorbeeld als ze zeggen 'jij lijkt wel een olifant' of 'je bent een ezel' roepen. Het zit ook in het volgende gedichtje, dat Marwah schreef voor haar vriendinnetje Haniye:

*1-2-3 als Haniye lacht
is ze een prinses*

Marwah (11 jaar)

Tip

Typ de gedichten uit in een groot lettertype, dit lezen de kinderen gemakkelijker dan een handgeschreven tekst, hoe mooi en duidelijk je handschrift ook is..

4. Klankgedichten en fantasietaal

Een gedicht hoeft niet altijd iets te betekenen. Sommige gedichten bestaan alleen maar uit mooie klanken. Deze klankgedichten zijn voor iedereen even toegankelijk, of je de taal nu kent of niet:

*Tètu tètu
hallo Somalia hola hihhi
Somalia digadiga*

Davud, 8 jaar

Soms is de klank belangrijker dan de betekenis:

*Mij mij mij mij mij mij mij
Mij mij mij mij mij
Mij mij
Mij
Mij mij mij
Mij mij
Mij*

Zo. Dat is wel weer genoeg over mij.

John Hegley (1953)

Een gedicht in een vreemde taal kan voor de luisteraar ook een klankgedicht zijn. Speel hier eens mee en laat de kinderen eens woorden gebruiken uit hun eigen taal of de taal van hun ouders. Voorbeeld:

*tjinne tjinne
tjinne tjinne meid
janei is je mamma
je wordt groter mettertijd.*

(Met woorden uit het Tamil: tjinne = klein, janei = olifant)

Pure klankgedichten zijn moeilijk te vinden. Vaak sluipt er toch een betekenis in het gedicht. We zijn nu eenmaal gewend dat woorden iets betekenen en kunnen het niet laten om hiermee te spelen. Zo gaf Davud (zie boven) zijn gedicht aanvankelijk de titel: 'vegtgeluiden'.

Dan zijn er nog gedichten in fantasietaal. In zulke gedichten staan woorden die door de dichter zelf zijn verzonnen:

*Ik ben een blauwbilgorgel
mijn vader was een porgel
mijn moeder was een porulan
daar komen vreemde kinderen van...
Raban! Raban! Raban!*

C. Buddingh

Fantasietaal heeft vaak een humoristisch effect. Dat maakt het leuk voor kinderen.

5. Vrijheid

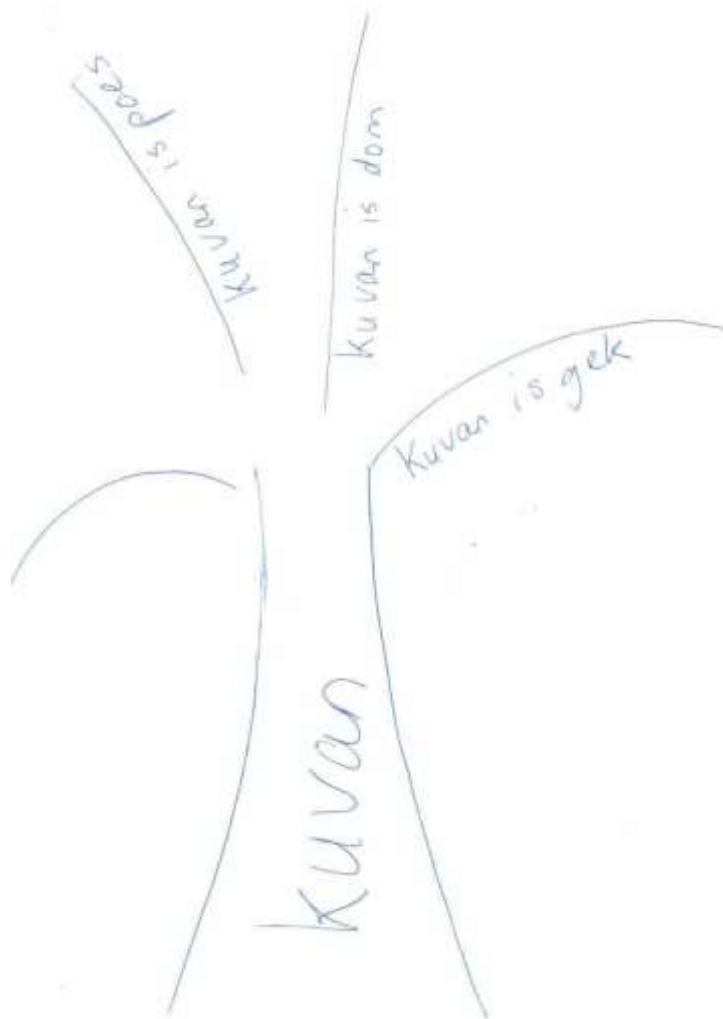
Als je een gedicht maakt is het heel belangrijk om je op geen enkele manier gebonden te voelen. Je begint met vrij associëren waarbij alles mag. Daarna ga je schrappen. Je pelt de woorden af, zet ze in een bepaalde volgorde, en probeert allerlei mogelijkheden uit. Tot je tevreden bent en het gedicht is geboren.

In een workshop moet dit voor de kinderen glashelder zijn. Voorkom dat de kinderen zich geremd voelen en pas iets gaan opschrijven als ze denken dat het helemaal goed is. Het papier houdt van alle woorden, ook van de grootste onzin en van foute spelling.

Een hulpmiddel om van vrije associaties een gedicht te maken is de Woordboom. In de stam van de boom staat het beginwoord, bijvoorbeeld 'bos' of 'plotsie (fantasiedier)'. Op de takken staan de associaties bij het beginwoord. Het beeld maakt duidelijk dat de associaties uit het woord voortkomen, net als de takken uit een boomstam. De verschillende boomsoorten (woorden) zien er allemaal anders uit, maar sommige lijken meer op elkaar dan andere. De eik lijkt op de beuk, maar als je goed kijkt ook weer niet. De dennenboom is weer heel anders en aan de appelboom hangen appels. Door bij het associëren gebruik te maken van een concreet beeld (de boom) laat je meteen zien dat beelden in poëzie belangrijk zijn.

Een andere, veelgebruikte vorm is de woordspin.

Woordboom

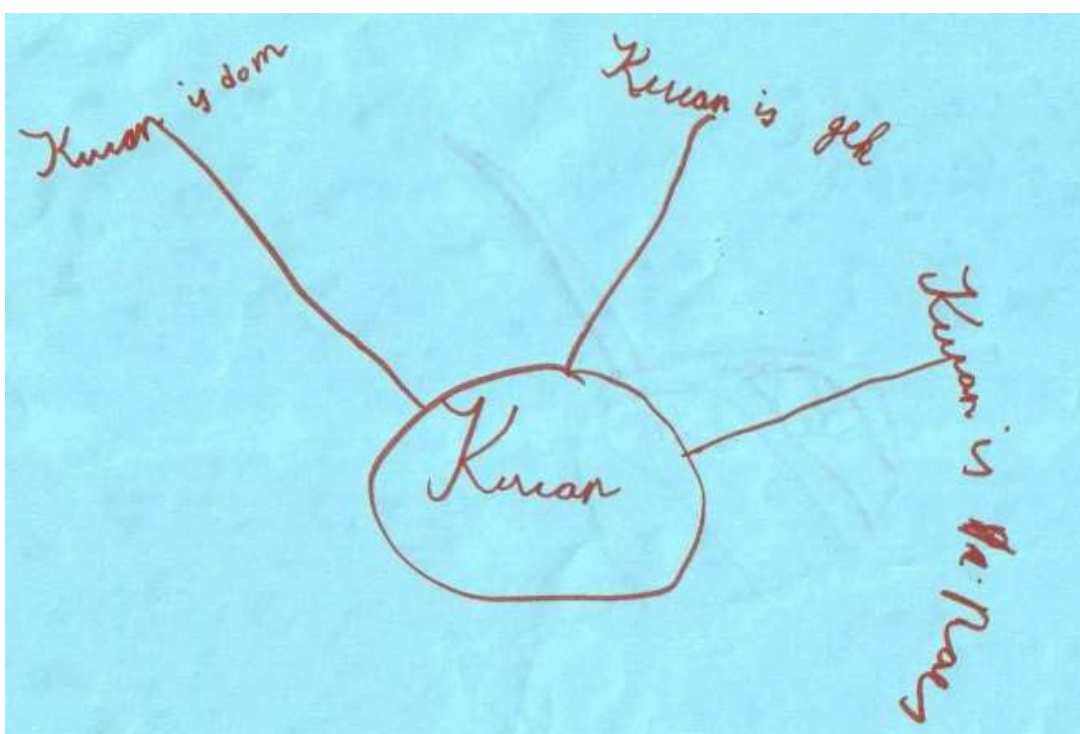

Woordspin

De kinderen maken eerst een woordboom of woordspin. Daarna kiezen ze de mooiste takken of poten uit, en zetten die onder elkaar in de vorm van een gedicht.

Maak de kinderen ervan bewust dat je de woorden op allerlei manieren op het papier kunt zetten. Sommige woorden staan het liefst alleen. Zij hebben stilte nodig, net als schilderijen die op een witte muur het beste uitkomen (uit: Amos Oz, het verhaal van Liefde en duisternis).

Ootte ootte
BOE
Ootte
 Ootte
BOE BOE
boe boe
 OOTTE OOTTE!

Paul van Oostaaijen (fragment)

Kijk naar de lengte van de regels. Om te bepalen wanneer je een nieuwe regel begint luister je naar het ritme van de zin. Het einde van een regel valt vaak samen met de natuurlijke pauze die je hoort als je de zin opleest. Soms staat het begin van de nieuwe zin op dezelfde regel, omdat de dichter dat begin eigenlijk bij de vorige zin vindt horen. Het natuurlijke ritme wordt dan juist onderbroken, wat een spannend effect heeft. Met kinderen hoef je hier trouwens niet bij stil te staan. Ze doen het meestal vanzelf al goed.

Als je de kinderen de opdracht geeft om een gedicht te schrijven, kun je kiezen tussen een vaste en een vrije vorm. Een vaste vorm kan in het begin houvast geven. Wel moet je dan van te voren met stippellijnen of met hokjes aangeven waar de woorden moeten komen en hoeveel woorden er moeten komen, anders is een vaste vorm juist moeilijker dan een vrije vorm. Gedichten met een vaste vorm die geschikt zijn voor kinderen zijn onder andere: het Elfje, de Haiku en de limerick. In de loop van het bezig zijn met gedichten is het aan te bevelen om de kinderen helemaal vrij te laten. Je kunt ook vanaf het begin al helemaal vrij werken.

Voorbeeld:

Een elfje bestaat uit elf woorden.

Regel één heeft één woord, regel twee heeft twee woorden, regel drie heeft drie woorden en regel vier heeft twee woorden.

6. Met of zonder papier

Een gedicht hoeft niet altijd op papier te staan, en je hoeft het niet altijd op te lezen. Je kunt op een gedicht ook bewegen of er een tekening bij maken. Je kunt het gedicht met je mond dicht naklappen. Of een gek woord eruit doorgeven en er telkens iets nieuws bij verzinnen. Misschien kun je een gedicht zelfs wel in een potje doen en het daarna aan iedereen laten ruiken. Of van een woord een koekje bakken en het lekker opeten...

Voorbeeld:

Bewegen op de dichtregel 'ik ben een ballonnetje'.

Ga staan met je armen slap langs je lijf. Zuig schokkerig grote happen lucht naar binnen, 'ffff, fff, fff, '. Bij elke hap lucht beweeg je je armen een stukje omhoog. Zo ziet het eruit alsof je jezelf opblaast.

Daarna laat je jezelf leeglopen. Je blaast lucht uit met een overdreven 'brrrr', je armen komen omlaag, je draait door de lucht je valt slap op de grond. Net als een ballon.

Iemand anders kan je ook laten leeglopen. Die persoon trekt een denkbeeldige stop in je navel eruit, en 'brrrr' daar ga je....

(uit een choreografie van Hans van Manen)

7. Geheim

En ten slotte: het geheim. Gedichten hebben vaak als effect dat je als lezer ergens naar op zoek gaat. Naar een verborgen betekenis, het ontbrekende stukje, of de motieven van de dichter. Gedichten geven zich niet meteen prijs en prikkelen de verbeelding om het geheim te ontrafelen.

Als je een gedicht schrijft mag je dus best iets achterhouden. Net zoals je niet alle blaadjes hoeft te tekenen als je een boom tekent of alle haren als je een mens tekent, zo hoeft je in een gedicht het onderwerp ook niet tot in detail neer te zetten.

Zelfs in een simpel gedicht gaat dit op:

*Drup drup drup
ruisen ruisen ruisen
tik tik tik
tegen het raam.*

Het gedicht moet precies genoeg woorden hebben, niet teveel, maar ook niet te weinig. Als je een gedicht af hebt kun je daar nog even naar kijken. Meestal kunnen er wel een paar woorden weg.

Durf

te

schrappen!